

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

VALSTS PREZIDENTA PAZIŅOJUMS

Rīgā

Rīgā 2020. gada 24. jūlijā

Nr. 14

Par parlamentārās kontroles mehānismu pilnveidi Saeimas vairākuma un opozīcijas savstarpējās sadarbības ietvaros

Daru zināmu, ka 2020. gada 2. jūlijā esmu saņēmis trīspadsmit 13. Saeimas deputātu parakstītu vēstuli, kurā vērsta uzmanība uz iespējamem trūkumiem Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma tiesiskajā regulējumā.

Saeimas deputātu vēstulē izteikti priekšlikumi Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma pilnveidei un lūgums iniciēt diskusiju par jauniem tiesiskiem risinājumiem parlamentārās kontroles darbības efektivizēšanai.

Atzinīgi vērtēju Saeimas deputātu uzsāktās debates par likumdevēja un izpildvaras savstarpējo sadarbību nolūkā stiprināt demokrātiskas valsts pārvaldības principus. Parlamentārās demokrātijas principus tostarp arī esmu plaši analizējis savā rakstā „Demokrātiskā valsts iekārta, brīvas vēlēšanas un parlamentārā demokrātija“ (sk.: *Balodis R. (zin. red.) Parlamentārā izmeklēšana Latvijas Republikā. 1. Parlaments. Parlamentārā kontrole. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2016, 25. - 62. lpp.*).

Latvijas Republikas Satversmes 26. pantā garantētās konstitucionālās tiesības uzsākt parlamentāro izmeklēšanu ir viens no parlamentārās kontroles instrumentiem, un tam ir jāiekļaujas demokrātiskas tiesiskas valsts sistēmā. Latvijas Republikas Satversmes 59. pantā nostiprinātais valdības politiskās atbildības princips Saeimas priekšā ir balstīts uz līdztiesīgām attiecībām starp parlamentu un valdību.

Satversmes tiesa ir veidojusi noturīgu judikatūru, pievēršoties varas dalīšanas principa saturam. Šis princips garantē konstitucionālo orgānu varas līdzsvaru un savstarpēju kontroli. Tāpēc demokrātiskā tiesiskā valstī varas dalīšanas princips ne tikai nošķir varas atzarus, bet ietver arī prasību pēc to savstarpējas sadarbības. Vienlaikus Satversmes tiesa arī atzinusi, ka valsts varas dalīšanas princips nav saprotams tādējādi, ka no tā būtu atvasināmas konstitucionālo orgānu subjektīvas tiesības prasīt sev vēlamu pilnvaru vai tiesību piešķiršanu.

Parlamentārās izmeklēšanas komisijas ir parlamenta mazākuma tiesības, tādēļ vairumā gadījumā to izmanto opozīcija. Taču to var izmantot arī valdošā koalīcija, vai arī gan koalīcijas, gan opozīcijas deputāti kopā. Jebkurā gadījumā parlamentārai izmeklēšanai ir politisks raksturs. Tādēļ arī galaziņojumu apstiprina parlaments kopumā, bet komisijas locekļi, kas tam nepiekrīt, var nākt klajā ar savu atsevišķo viedokli.

Neraugoties uz parlamentārās izmeklēšanas komisiju politisko raksturu, labi funkcionējoša komisija cenšas ievērot objektivitāti, t.i., savā procedūrā un it sevišķi praktiskajā darbā tuvojoties juridiskai metodoloģijai, kas veicina objektivitāti. Uz to principā ir vērsts arī parlamentārās izmeklēšanas komisiju darba noregulējums, mūsu gadījumā – 2003. gada 8. maija Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likums.

Tomēr praksē labu piemēru nav daudz. Te jāņem vērā, ka vēl lielākā mērā kā parlamentārās izmeklēšanas komisiju darba procedūras noregulējums, komisijas darba rezultāta objektivitāti, ticamību un nozīmi nosaka politiskā kultūra, it sevišķi parlamentārā kultūra. Neapšaubāmi, te vēl ir kur augt – gan attiecībā uz formālo parlamentārās izmeklēšanas komisiju darbības noregulējama pilnveidošanu, gan uz parlamentārās un vispārējās politiskās kultūras uzlabošanu.

Tādēļ pozitīvi vērtējami 2015. gada 17. septembra grozījumi Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumā, ar kuriem Saeima pilnveidoja parlamentārās izmeklēšanas komisijas darba procedūru, cita starpā nosakot, ka parlamentārās izmeklēšanas komisijas galaziņojumā norādītās institūcijas, kuru kompetencē ir attiecīgo trūkumu novēršana, vērtē galaziņojumā ietvertu informāciju un lemj par galaziņojumā konstatēto trūkumu novēršanu.

Saeimas deputātu vēstulē iezīmētie problēmjautājumi prasa plašāku diskusiju. Tie ir saistīti ar likumdevēja darbību kopumā. Pašam likumdevējam ir vislabāk zināms, kā novērst iespējamus trūkumus, izvēloties atbilstošākos risinājumus. Tie var būt gan ieteikumi konkrēta konstitucionālā varas atzara

darbības uzlabošanai, bet tie var būt arī juridiski saistoši lēmumi (piemēram, likuma grozījumi).

Attiecībā uz parlamentārās izmeklēšanas komisiju darbu jāņem vērā, ka tās lēmumi ir jāpieņem tādā procedūrā, kas piešķir tiem leģitimitāti, vienlaikus līdzsvarojot Satversmē garantētās pamatvērtības ar konkrētu tiesību realizāciju. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka saprātīga lēmuma pieņemšanas procedūra ir vairākuma varas leģitimitātes priekšnoteikums.

Tāpēc iniciatīvai par dialoga uzsākšanu jautājumos par Saeimas vairākuma un opozīcijas savstarpējo sadarbību un iespējamiem tās efektīvas īstenošanas mehānismiem ir jānāk no paša likumdevēja puses.

Es apliecinu savu interesi iesaistīties šādā dialogā ar likumdevēju par minētajiem jautājumiem, ja likumdevējs to vēlētos. Piemērots diskusijas formāts varētu būt Saeimas organizēta konference vai seminārs, kas varētu tikt veltīts parlamentārās kontroles mehānisma izvērtēšanai un iespējamai uzlabošanai, tostarp izskatot jautājumu par parlamentārās izmeklēšanas komisiju darbības efektivizēšanu, ņemot vērā šo komisiju īpašo vietu un lomu parlamentārā demokrātijā.

Valsts prezidents

Egils Levits